

РІДНА ШКОЛА

1995

№ 6

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти
30 червня 1994 року

1. СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Український народ вступив у нову еру свого історичного розвитку. Разом з перспективами вільного розвитку Української держави відкрилися широкі можливості для розвитку освіти, науки, культури, що вимагає докорінної перебудови процесу виховання молодого покоління.

Державна національна програма «Освіта» визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи «Створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації».

В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система виховання, яка максимально враховує національні риси і самобутність українського народу. Тривалий час вона нехтувалась, заборонялась завойовниками України, а в останні десятиріччя взагалі була відкинута і замінена так званою системою комуністичного виховання. Нині, спираючись на глибинні національно-виховні традиції свого народу, національна система виховання поступово відроджується. Сучасна її модель враховує такі важливі особливості сьогодення, як перехід України від соціалістичних відносин до ринкових, національне відродження усіх сфер життя українського суспільства і процес розбудови самостійної, незалежної держави.

Поняття «національне виховання» вбирає в себе всі названі особливості сучасного стану країни. По-перше, воно рівнозначне державному, хоча останнє є вужчим, одним з аспектів національного як загального. Державне виховання є найвагомішою складовою національного виховання, воно здійснюється державними установами, інститутами, а загальнонаціональне діє і поза їх межами, має значно ширший діапазон впливу на процес соціалізації особистості.

По-друге, в жодній країні світу немає виховання «взагалі». Воно завжди має конкретно-історичну національно-державну форму вираження і спрямоване на формування громадянина конкретної держави, яка не може бути безнаціональною.

І, нарешті, національне виховання найбільш відповідає потребам відродження України. Воно однаково стосується як українців, так і представників інших народів, що проживають в Україні. Саме принцип етнізації виховного процесу і передбачає надання широким можливостям представникам усіх етносів для пізнання своєї історії, традицій, звичаїв, мови, культури, формування власної національної гідності. І через пізнання власної історико-культурної спадщини допомагає пізнати глибинність взаємозв'язків кожно-

го з них з українською нацією, її державою, переконатися, що саме українська незалежна, суверенна держава охороняє національні права всіх громадян України.

Таким чином, національне виховання - це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь. Науково обгрунтоване, правильно організоване національне виховання відображає історичну ходу народу, перспективи його розвитку.

Актуальність створення системи національного виховання в умовах держави України визначається потребами суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу національних та загальнолюдських цінностей, суперечливими процесами включення особистості в соціальне життя, необхідністю забезпечення єдності, наступності та послідовності виховуючих впливів різних соціальних інститутів, постійного коригування виховного процесу.

У пошуках нової системи виховання на перший план висувуються гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її розвиток. Такий підхід передбачає визначення кожного вихованця як унікальної особистості, його прав, ставлення до нього як суб'єкта власного розвитку, опору у його вихованні на купність знань про людину та високий професіоналізм.

Дана концепція має на меті визначення стратегії розвитку наскрізної системи виховання молодого покоління України, наповнення виховання гуманітарним змістом, який узгоджується кращими надбаннями цивілізації, орієнтований на соціалізацію, безпосередній розвиток Людини і відповідає потребам її самореалізації та актуальним завданням відродження національної культури, становлення Української держави.

2. ПРИНЦИПИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Народність — єдність загальнолюдського і національного. Національна спрямованість виховання, оволодіння рідною мовою, формування національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу; прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій і звичаїв, національно-етнічної обрядовості усіх народів, що населяють Україну;

природовідповідність виховання — врахування багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівської та студентської молоді, їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних і регіональних особливостей;

культуровідповідність виховання — органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними традиціями, з народним мистецтвом, ремеслами і промислами, забезпечення духовної єдності поколінь;

гуманізація виховання — створення умов для формування кращих якостей та здібностей дитини, джерел її життєвих сил; гуманізація взаємин між вихователями і вихованцями, постановка виховання в центр навчально-виховного процесу, повага до особистості, розуміння її запитів, інтересів, гідності, довіря до неї; виховання гуманної особистості, щирої, людяної, доброзичливої, милосердної;

демократизація виховання — усунення авторитарного стилю виховання. Сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визначення його права на свободу, на розвиток здібностей і виявлення індивідуальності. Формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини, її громадською відповідальністю;

безперервність виховання — досягнення цілісності і наступності у вихованні, перетворення його у процес, що триває впродовж усього життя людини. Нероздільність навчання і виховання, що полягає в їх органічному поєднанні, підпорядкуванні змісту навчання і виховання, формуванню цілісної та всебічно розвиненої особистості;

етнізація виховного процесу — наповнення виховання національним змістом, спрямованим на формування самосвідомості громадянина. Принцип етнізації однаково стосується представників усіх народів України. Створення можливості всім дітям навчатися у рідній школі, виховувати національну гідність, національну свідомість, відчуття етнічної причетності до свого народу. Відтворення в дітях менталітету свого народу, увічнення в підростаючих поколіннях специфічного, що є в кожній нації, виховання дітей як типових носіїв національної культури, продовжувачів справи батьків. Принцип етнізації — невід'ємна складова соціалізації дітей;

диференціація та індивідуалізація виховного процесу — врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного;

послідовність, систематичність і варіативність форм і методів виховання;

свідомість, активність, самодіяльність і творча ініціатива учнівської молоді, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів;

зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу і продуктивною працею. Прищеплення любові до праці і поваги до людей праці. Ознайомлення з основами сучасного промислового і сільськогосподарського виробництва, будівництва, транспорту, сфери обслуговування. Розвиток у дітей і молоді трудових навичок і вмінь, готовності до життєвої адаптації в умовах ринкових відносин;

інтегративність — єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості. Організація родинного виховання та освіти як важливої ланки виховного процесу і забезпечення педагогічного всеобучу батьків. Здійснення гуманних, стійких і єдиних вимог до дітей з боку різних соціальних інститутів, посилення педагогічного впливу на них, підвищення спільними зусиллями ефективності виховного процесу.

3. НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ЦІЛІСНОГО ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ. ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

3.1. Формування особистості — неперервний і виключно складний процес, де діє багато факторів, на основі яких розкриваються потреби, інтереси, нахили, здібності, характер, а також здоров'я, працездатність і довговічність. Розвиток особистості здійснюється в процесі її соціалізації, виховання і саморозвитку, що є компонентами цілісного процесу.

Соціалізація — процес двобічний. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству і соціальним групам, до яких він належить. А з другого — в процесі соціалізації він активно входить у систему соціальних зв'язків і набуває соціального досвіду.

Соціалізація протікає під впливом великої кількості обставин, які умовно можна звести до трьох груп — це **макрофактори** (суспільство, держава, планета, світ і навіть космос), **мезофактори** (етнокультурні умови і тип поселення, в яких живе і розвивається людина), **мікрофактори** (сім'я, дитячий садок, школа, позашкільні виховні установи, релігійні організації, товариство ровесників, засоби масової комунікації та інші інститути виховання). Вони в різній мірі безпосередньо впливають на кожну конкретну людину, динамічно змінюються в умовах НТР самі, змінюється їх питома вага в соціалізації підростаючих поколінь.

3.2. Виховання — цілеспрямоване управління процесом розвитку особистості — є частиною процесу соціалізації, що знаходиться під певним соціальним і педагогічним контролем і відбувається через освіту і організацію життєдіяльності вихованців.

Провідною метою виховання залишається ідеал всебічно розвиненої особистості, що йде з глибини віків. Він орієнтує на широкий підхід, застерігає від зведення виховання до односторонньої і пасивної адаптації молоді в конкретних умовах суспільства.

Було б помилково розуміти всебічний розвиток як купність окремих — інтелектуальних, фізичних, моральних, естетичних, трудових — сторін чи якостей особистості. Всебічний розвиток передбачає їх органічну єдність, цілісність буття, свідомості і самосвідомості, запитів і поведінки людини.

3.3. Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі **формування особистісних рис громадянина України**, які включають у себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Найважливішою громадською рисою особистості є **сформованість національної самосвідомості**, любові до рідної землі, свого народу, готовності до праці в ім'я України. Формування національної самосвідомості передбачає освоєння молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю. Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, чисто духовним феноменом, а поштовхом до практичних справ, як було у кращих синів і дочок нашого народу споконвіку.

3.4. Дійовим засобом відродження нації є формування в людини почуття національної гідності і гордості за свою Батьківщину, відмова від почуття національної меншовартості, що втілювалося в понятті поваги до «старшого брата», нав'язуванні думки про перевагу його культури над нашою. Метод тут був очевидний: забрати в народу його історію, всі ознаки національно-культурної гордості, всі цінності, що визначають його обличчя, а що «не забирається», — змусити забути.

У справі відновлення почуття національної гідності величезне значення має висвітлення правдивої історії культури та освіти нашого народу, повернення до культурних надбань, відкриття замулених сторінок нашої спадщини. Неабияку вагу тут має викладання історії української культури, народознавства, повернення імен видатних українських вчених, художників, композиторів, митців слова, культурних діячів, видатних політиків, імен тих українців, які збагачували чужу культуру, починаючи з відомих імен Юрія Котермака, Феофана Прокоповича, Григорія Конись-

кого і завершуючи постатями останніх століть: Михайла Остроградського, Юрія Кондратюка, Сергія Корольова, Архипа Люльки, Івана Пулюя, Володимира Вернадського, не кажучи вже про такі популярні в культурі постаті, як І. Репін, П. Чайковський, М. Гоголь, К. Ушинський та ін. На зорі становлення російської академії наук серед 20 академіків 13 були українцями, вихованцями Києво-Могилянської академії. В 1775 році з 10 членів священного Синоду 9 були українці. Усі єпископські кафедри займали лише українці. Із 127 архієреїв Росії — 70 були українцями. За неповними даними, наприкінці XIX — початку XX ст. за межами України працювали понад 200 вчених — українців, які мали у світі неабиякий авторитет.

3.5. Процес становлення демократичних стосунків потребує, щоб кожна людина могла реалізувати своє право на вибір, у тому числі — на вибір ідеологічної та політичної позиції. У цій ситуації найперше не слід плутати поняття «ідеологія», що є переважно груповою («класовою») формою свідомості, з поняттям патріотизму, відданості Батьківщині, які є категоріями загальнонародними, загальнонаціональними і загальновизнаними.

Ні одна ідеологія не повинна обмежувати свободу переконань, поглядів, думок, а тому не повинно бути й мови про введення в систему освіти будь-якої офіційної, загальнообов'язкової ідеологічної орієнтації.

Таким чином, тенденція до деідеологізації національного виховання зовсім не суперечить прагненню школи та інших навчально-виховних закладів здійснити політичне виховання, виховати українського патріота з високою політичною культурою. Термін «деідеологізація» означає усунення монопольного панування однієї ідеологічної доктрини над усіма іншими формами свідомості. Ніяка групова ідеологія не повинна мати переваг і підтримки з боку керівників навчально-виховних закладів та політичних організацій. Всі використовувані у навчальних закладах символи повинні відповідати державним законам і загальнонародним вартостям. Визнання плюралізму ідеологій і політичних поглядів веде до формування в учнів і молоді здатності терпимо ставитись до поглядів інших людей, поважати чужі думки.

Другим же кроком деідеологізації навчальних закладів, отже, й політичного виховання, є оцінка всіх ідеологій через призму загальнолюдських гуманістичних цінностей: ідеалів добра, правди, краси, справедливості, совісті, людської гідності тощо. Це означає, що антигуманні ідеологічні доктрини, які передбачають класову (групову) ненависть, заздрість, спираються на ниці помисли в людині, не мають права посилається на плюралізм і повинні повсюдно заперечуватися з позицій гуманізму. Не можна ставити на одну площину добро і зло, Бога і сатану лише тому, що цього вимагає ідея плюралізму. Саме з цих міркувань повсюдно у демократичних державах заборонено поширення ідеології фашизму. Мета українського національного виховання не лише в тому, щоб прищепити дитині чи юнаку відданість ідеалам Добра, Правди, Свободи та ін., але і сформувати в них моральну готовність і вміння боротися зі злом, розвінчувати його і з цих позицій оцінювати свої вчинки.

3.6. Вірність Україні є невід'ємною ознакою національного свідомого громадянина. Формування патріотичних почуттів означає вироблення і зміцнення до трудового подвигу в ім'я процвітання своєї держави, прагнення бачити її незалежною. У зміцненні патріотичних почуттів велику роль відіграє героїко-патріотичне виховання, покликане формувати бойовий, морально-психологічний дух, спонукати до фізичного вдосконалення громадянина-патріота, виробляти глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, оволодівати військовими і військово-технічними знаннями, а також вивчати бойові традиції та героїчні сторінки історії українського народу, його збройних сил.

Вихованець національної школи має виростати патріотом України. І якщо намагання державної системи освіти зробити росіянина «українцем» є порушенням прав люди-

ни, то її прагнення, щоб і росіянин, і єврей, і поляк поруч з українцем були чесними громадянами і патріотами, шанували закони і традиції народу України, на землі якої живуть, є цілком правомірним.

3.7. Громадсько-державний рівень становлення національної свідомості передбачає турботливе ставлення до національно-культурних вартостей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності.

Таким чином, слово «українець», як і слово «француз», «німець», «росіянин», може виражати щонайменше три поняття: а) людину, причетну до свого етносу; б) людину, яка усвідомлює себе часткою нації і поділяє з нею її долю; в) громадянина своєї держави, у нашому разі — України. Саме в останньому випадку ми говоримо: американець українського походження, француз польського походження тощо. Із розвитком громадянсько-державної свідомості нормальним буде сказати і «українець російського походження», «українець єврейського походження» тощо.

3.8. Важлива роль у національному відродженні України відводиться вивченню української мови, бо лише завдяки їй можна глибше пізнати традиції, звичаї, психологію, національний дух українців, подолати національний нігілізм, яничарство, які культивувалися в Україні протягом століть. Мова — основа національної гідності, і ставлення до неї є виявом національної самосвідомості, а відтак і громадянської позиції. Підвищення мовної культури, статусу національних мов сприятиме зміцненню міжетнічних стосунків, культури відносин людини і нації, а також виробленню доброзичливого ставлення до представників інших етносів та народів, загальнолюдських цінностей.

3.9. У формуванні духовності особистості чільне місце посідає світогляд як узагальнена система поглядів на світ і на своє місце в ньому, розуміння смислу життя. Світогляд є визначальним у житті людини, спрямовує її поведінку, пізнавальну і творчу діяльність, приводить у систему одержані знання, враження, спостереження.

Світогляд, який виявляється у поглядах, ідеалах особистості, її наукових знаннях, може бути найбільш повно сформованим, правильно і емоційно сприйнятим за умови найтіснішого його зв'язку з народним, національним світоглядом. Останній вбирає у себе кращі зразки ідей народодовладдя, гуманізму, народної моралі та естетики, які найбільш повно відображені в народній міфології, фольклорі, календарно-сімейній обрядовості тощо.

Збагачення духовності особистості передбачає освоєння як національних, так і світових надбань культури. Національне і загальнолюдське мусять розглядатися як дві сторони єдиного загальнолюдського процесу. Адже немає самого по собі загальнолюдського. Воно завжди функціонує завдяки національному і виявляє себе через національне. Глибине освоєння, збагачення національного є водночас освоєння загальнолюдського, його збагачення.

Практика засвідчує, що найбільш успішно загальнолюдські цінності засвоюються у єдності з національною культурою. Наприклад, пізнання перлин національного мистецтва допомагає глибше зрозуміти пісенні, музичні, танцювальні жанри народів світу, національний фольклор, у якому відображено культурно-історичний, мистецький шлях народу (думи, пісні, скоромовки, прислів'я, приказки тощо), допомагає збагнути менталітет народу, його неповторність.

Значне місце у формуванні духовності людини посідає родинно-побутова культура, в якій найбільш повно закладені норми стосунків у сім'ї, виховання шанобливого ставлення до батьків, жінки-матері, дідуся, бабусі і т. д. Зміст родинно-побутової культури сприяє збереженню рідної мови, традицій, історії родоходу, забезпечує духовну єдність поколінь, неперервність минулого, сучасного і майбутнього нації, суспільства загалом.

Духовність особистості означає її інтелектуальний розвиток, що здійснюється як у процесі взаємодії людини з суспільством, природою, так і шляхом цілеспрямованої

навчально-виховної роботи за умови нерозривної єдності національних загальнолюдських надбань, науково-професійної думки.

Формування духовності тісно пов'язується з релігійними виховними традиціями. Відомо, що кожна релігія більшою чи меншою мірою взаємодіє з культурою відповідного етносу. У міру запровадження християнства на Русі йшов процес його етнізації. Крім релігійних свят та обрядів, що прийшли з Візантії у Київську Русь, з'явилося немало нових, у яких уже християнство набувало національного забарвлення. Церква виховувала повагу молоді до старших, патріотичні почуття, милосердя, регламентувала доброзичливі норми стосунків між людьми, тривалий час залишалася духовною скарбницею.

3.10. Важливе місце у системі національного виховання займає утвердження принципів загальнолюдської моралі: правди, любові, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродетелей. При цьому має вагу не тільки і не стільки просвітницька діяльність, скільки перетворення моральних знань, які набуває молодь, у її переконання, стійкі моральні почуття і вчинки.

Ефективність морального виховання значно зростає в разі його опори на народну мораль, традиції, звичаї, обряди, які містять у собі високі моральні цінності (ідеї, ідеали, погляди, поведінкові норми), збагачені тисячолітнім досвідом мудрості народу, несуть могутній моральний потенціал, спрямований на виховання особистості.

3.11. Формування громадянських рис передбачає художньо-естетичну освіченість і вихованість особистості. Народ завжди прагнув будувати своє життя, культуру, побут, дозвілля за законами краси. Виховуючи в молоді народні естетичні погляди, смаки, які ґрунтуються на народній естетиці, національне виховання передбачає формування навичок гарної поведінки, доброзичливого ставлення до людей, вироблення умінь власноручно примонжувати культурно-мистецькі надбання народу.

3.12. Трудова активність, сформованість творчої, працелюбної особистості, цивілізованого господаря формується як під впливом соціального середовища, так і в процесі трудового навчання і виховання, спрямованого на вироблення відповідних навичок та умінь, професійної майстерності, готовності до життєдіяльності в умовах ринкових відносин.

Поряд з науковим, педагогічно обґрунтованим трудовим вихованням істотне значення має використання надбань народної педагогіки, трудових традицій українців, зокрема запорозьких козаків як мудрих хліборобів, а також прилучення учнівської і студентської молоді до ведення фермерських господарств, створення госпрозрахункових трудових об'єднань, майстерень, кооперативів, асоціацій, молодіжно-козацьких господарств різного профілю. У цій справі важливо пропагувати розвиток традиційних народних художніх промислів (ткацтво, кераміку тощо).

3.13. Фізична культура — невід'ємний елемент загальної культури особистості. Повноцінний фізичний розвиток особистості, сформованість її фізичних здібностей, зміцнення здоров'я, гармонії тіла і духу, людини і природи — основа фізичного виховання.

Кожен народ виробив свої національні види вправ і рухливих ігор. Вони можуть поповнити сучасні методи фізичного виховання. Фізична культура, як і будь-яка інша, завжди національно своєрідна. Що стосується української, то вона сягає корінням часів Київської Русі. Тут були напрацьовані прекрасні методи вишколу, загартовування дітей, формування воїнського лицарства і мужності. Вершиною національного фізичного виховання, самовдосконалення тіла і духу була епоха Запорозької Січі. Тут сила і витривалість, тілоартування у повсякденному житті і військових справах проходили в постійних іграх, забавах, танцях, змагальних вправах тощо. Всі ці історичні національні надбання послужать надійною основою для повноцінного фізичного розвитку молоді, зміцнення її здоров'я.

3.14. Пріоритетним напрямком морального становлення громадянина є виховання у дітей і молоді поваги до

Конституції, законів України, національної символіки, глибокого усвідомлення взаємозв'язку між діями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю. У громадянському становленні дитини відіграє роль національна, державна символіка, знання про її історичне походження, глибоке розуміння її значущості в житті суспільства.

3.15. Формування екологічної культури, гармонійних відносин людини і природи посідає в Україні особливе місце. Це викликано багатьма причинами і, насамперед, наслідками Чорнобильської катастрофи, високим рівнем радіаційної, хімічної забрудненості навколишнього середовища. Нашим дітям украї необхідні відчуття відповідальності за природу як національну і загальнолюдську цінність, основу життя на землі, господарські, гуманні принципи природокористування.

Активізації екологічного виховання, підвищенню його ефективності сприятиме тісний зв'язок з традиційним народним вихованням любові до природи, опора на педагогіку народного календаря, де всі пори року, кожна дата, свята тісно пов'язані з природою рідного краю, з природою самої людини.

3.16. Розвиток індивідуальних здібностей і таланту молоді, забезпечення умов їх самореалізації є пріоритетним напрямом виховної роботи. Для відродження, пошуку і підтримки національних талантів необхідно подбати про задоволення різнобічних потреб учнівської молоді у сфері науково-технічної, художньої, декоративно-прикладної творчості, еколого-натуралістичній, туристсько-краєзнавчій, фізкультурно-спортивній діяльності.

3.17. Усвідомлене прагнення підвищити ефективність наскрізної системи національного виховання не виключає, а передбачає бережливе ставлення до надбань вітчизняного і світового педагогічного досвіду, глибоку обізнаність з Декларацією прав дитини, Конвенцією про права дитини та іншими документами ООН, якими керуються всі громадяни, навчально-виховні заклади і уряди країн світового співтовариства.

Кожен із розглянутих напрямів виховання має відносну самостійність, однак усі вони тісно взаємопов'язані, доповнюють один одного і утворюють єдину, цілісну систему національного виховання, спрямовану на формування національно свідомого громадянина України.

4. СИСТЕМА БЕЗПЕРЕРВНОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

4.1. Основні виховні завдання сім'ї та родини:

формування національної свідомості, самосвідомості і характеру, забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги і любові до батьків, рідної землі та історії свого народу оволодіння абеткою громадянства;

виховання здорової дитини, забезпечення необхідних екосоціальних умов для найбільш повної реалізації потенціальних можливостей дитини (генотипу);

створення атмосфери емоційної захищеності, тепла, любові, умов розвитку почуттів і сприймань дитини, її самореалізації;

засвоєння моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, виховання культури поведінки, правдивості, справедливості, гідності, честі, людяності, здатності проявити турботу про молодших, милосердя до слабих і людей похилого віку;

включення дитини в спільну з дорослими діяльність, розвиток творчої працелюбної особистості, спрямування її зусиль на турботу про навколишнє середовище. Виховання дітей як цивілізованих господарів та підготовка їх до життя в умовах ринкових відносин;

формування естетичних навичок; уміння відрізняти красиве і гарне в побуті, поважати прекрасне у вчинках людей; прищеплення любові до краси рідної природи, до творів мистецтва, живопису, літератури і музики; розвиток індивідуальних здібностей і талантів дітей, забезпечення

умов для їх творчої практичної діяльності; виховання ба-
жання у дітей творити красу;

збереження родинних традицій, сімейних реліквій, вив-
чення коренів родо-в.

У сім'ї мають домінувати українська мова і культура,
звичаї, участь батьків у національно-політичному житті,
прихильність до української книжки і газети, українського
телебачення і радіо, українського театру, до національних
вартостей через спілкування, спостереження і багатьма ін-
шими шляхами, часто для нас невидимими.

4.2. Основні завдання дитячих дошкільних закладів:
повноцінний і всебічний розвиток дітей на засадах націо-
нальної культури і духовності з урахуванням різноманіт-
ності національного складу та регіональних умов України;
забезпечення фізичного та психічного здоров'я дітей,
своєчасне виявлення тих, що потребують корекції здо-
ров'я, здійснення виховного процесу з урахуванням осо-
бистісних якостей, стану здоров'я, природних задатків ди-
тини;

розумовий розвиток дітей, розвиток пам'яті, уваги,
мислення, уяви, допитливості, захоплені; оволодіння рід-
ною мовою та прищеплення навичок культури спілкування;
започаткування основ трудового виховання, екологіч-
ної культури, моральної орієнтації в національних і загаль-
нолюдських цінностях, набуття життєвого досвіду; вихо-
вання поваги і любові до батьків, родини, Батьківщини,
людей праці; створення сприятливих умов для розвитку
моральної самооцінки, яка має відображати ставлення ди-
тини до себе самої як суб'єкта гуманних, доброзичливих
взаємин з оточуючими;

залучення дітей до чарівної краси народної культури,
мистецтва, традицій, обрядів українського народу, форму-
вання духовності, прищеплення шанобливого ставлення до
культурних надбань, звичаїв, традицій інших народів, сво-
єчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення
умов для розвитку талановитих дітей;

організація спілкування як особливого виду діяльності,
який надає вихованцям можливість пізнати оточуючу дій-
сність, світ людських взаємин і самого себе не лише вер-
бально, а й шляхом обміну емоціями і почуттями;

інтеграція родинного та суспільного дошкільного вихо-
вання на засадах народної педагогіки, національної куль-
тури, сучасних досягнень науки, надбань світового педаго-
гічного досвіду;

психологічна підготовка дітей до навчання в школі,
практичне оволодіння рідною мовою, забезпечення пізна-
вальної активності, творчих і художніх здібностей в ігровій
та інших видах дитячої діяльності;

4.3. Основні виховні завдання загальноосвітньої школи:
філософсько-світоглядна підготовка школярів, форму-
вання у них наукового світогляду; озброєння учнів знаннями
закономірностей розвитку природи і суспільства, на-
родного світорозуміння та світосприймання, національної
психології і характеру; формування політичної культури
учнів, цілісних уявлень у них про історію розвитку суспільства
і національної культури; розвиток творчого мис-
лення та пізнавального інтересу до ідейно-моральної спад-
щини, культурно-історичних традицій, міфології, фолькло-
ру, вірувань, прикмет української нації;

розвиток пізнавальної активності і культури розумової
праці, вироблення вміння самостійно здобувати знання,
застосовувати їх у своїй практичній діяльності;

патріотичне виховання як основа духовного розвитку
особистості, складова частина національного світогляду і
поведінки дитини щодо ставлення до рідної країни, до всіх
націй і народів. Патріотичне загартування як могутній сти-
мул у боротьбі за розбудову нової незалежної України,
духовне оновлення суспільства, формування високої етики
міжнародних стосунків;

розвиток моральних почуттів і рис поведінки, а саме:
любви до Батьківщини, відданості їй, активної праці, спря-
мованої на примноження трудових традицій, звичаїв свого
народу; шанобливе ставлення до історичних пам'яток,
прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави;

активна патріотична діяльність школярів, яка поліпшує
умови життя в рідній місцевості, підвищує матеріальний і
духовний рівень народу, розвиває його духовну культуру;
виховання моралі, громадської і соціальної відпові-
дальності — формування в учнів розуміння загальнолюд-
ської і народної моралі, набуття та усвідомлення історич-
них знань; вивчення і пропаганда культурних надбань сво-
го народу та світового духовного розвитку; оволодіння
знаннями про пріоритети загальнолюдських цінностей, оз-
найомлення з проблемами, які набувають життєвого зна-
чення для долі цивілізації — збереження природи, охоро-
на оточуючого середовища, атомне роззброєння, готов-
ність жити і діяти за принципами гуманізму; оволодіння на-
родною мораллю, етикою, цілісною народною культурою;
ознайомлення з родинною та батьківською педагогікою;
виховання поваги до Батька, Матері, Бабусі, Дідуся, свого
Роду!

розвиток національної правосвідомості і самосвідомос-
ті — оволодіння рідною і державною мовами, знання Кон-
ституції, прав і обов'язків громадян України; повага і дот-
римання народних символів і національної символіки, ро-
динних звичаїв, обрядів, державного Герба, Прапора, Гім-
ну; формування правової культури, виховання поваги до
законів і норм співжиття у суспільстві, вироблення вміння
і навичок організаторської роботи по відродженню тради-
цій національного менталітету;

вироблення свідомого ставлення до праці як вищої цін-
ності людини і суспільства, активної позиції кожної осо-
бистості; розвиток потреби в творчій праці, діловитості,
підприємництва; виховання дисциплінованості, організова-
ності, вміння включитись у виробничі відносини;

формування екологічної культури, оволодіння учнями
знаннями про природу свого краю, залучення молоді до
активної екологічної діяльності, виховання дбайливого
ставлення до природних багатств України;

формування основ естетичної культури, розвиток есте-
тичного досвіду особистості, її художніх здібностей; ово-
лодіння цінностями і знаннями в галузі світового і народ-
ного мистецтва, музики, архітектури, усної народної, твор-
чості, національної пісенної і танцювальної культури, побу-
ту, ремесел, гри; розвиток почуття прекрасного, форму-
вання здатності розуміти і цінувати твори мистецтва,
пам'ятки історії, красу і багатство природи; здібність до
творчої діяльності в різних видах мистецтва;

фізичне вдосконалення, розвиток потреби у здорово-
му способі життя — озброєння знаннями про роль фізич-
ної культури в житті людини, фізичне і психологічне загар-
тування, вироблення інтелігентного і відповідального ста-
влення до свого здоров'я; гармонійний розвиток духовно-
го, фізичного та психологічного здоров'я;

статеве виховання учнів, підготовка їх до сімейного
життя; формування культури сімейних відносин.

4.4. Основні виховні завдання професійно-технічних
училищ: формування духовно багаті особистості майбут-
нього кваліфікованого робітника, підготовка його до ак-
тивної участі в трудовій діяльності, виховання у молоді
людини потреби працювати на користь суспільства;

виховання учнів на трудових традиціях рідного народу,
стимулювання потреби у набутті знань і професійної майс-
терності, вироблення розуміння необхідності праці як для
розвитку суспільства, так і для вдосконалення особистості;
розуміння необхідної інтеграції в цивілізовану економіку;

створення умов для підвищення авторитету чесної, ви-
сокопродуктивної праці, розвитку ініціативи у побуті, вияв-
лення творчих здібностей кожного учня; формування по-
чуття гордості за свою професію, прагнення подальшого
вдосконалення своєї кваліфікації і професійної майстер-
ності;

виховання учнів на культурно-історичних традиціях
рідного народу, формування у них наукового світогляду,
творчого мислення, національної самосвідомості;

створення умов для розкриття, розвитку здібностей уч-
нів, самовизначення та громадянського становлення; вихо-

вання соціально активних членів суспільства, включення особистості в суспільне життя;

формування високої духовності, потреби постійного морального вдосконалення, забезпечення взаємозв'язку морального розвитку та соціально-професійного визначення майбутніх робітників;

формування культури взаємин між учнями і культури спілкування з дорослими, оволодіння відповідними етичними знаннями, нормами поведінки, навичками і умінням безконфліктної взаємодії людей, виховання поваги до людської гідності та честі дівчат і юнаків, уміння встановлювати морально чисті, доброзичливі та гуманні стосунки між статями, почуття відповідальності та взаємоповаги у взаємовідносинах юнаків і дівчат; психологічна підготовка молоді до сімейного життя;

формування правосвідомості і громадянської відповідальності, непримиренного ставлення і готовності до боротьби з антигромадськими проявами та злочинністю, порушеннями правопорядку в суспільстві;

фізичне вдосконалення юнаків та дівчат як невід'ємна складова гармонійного розвитку молоді, свідоме ставлення їх до зміцнення свого здоров'я; закладання основ здорового способу життя; розуміння необхідності постійного фізичного та духовного самовдосконалення;

виховання основ естетичної культури і розвиток художніх здібностей, створення умов для опанування учнями національної та світової культури; залучення молоді до художньої самодіяльності, народних промыслів; виховання потреби культурного самовдосконалення;

статеве виховання юнаків і дівчат, підготовка їх до сімейного життя, формування культури сімейних відносин; виховання дбайливого ставлення до особистої та суспільної власності, природних багатств України.

4.5. Основні виховні завдання позашкільних закладів: забезпечення потреб особистості в самореалізації, підвищення інтелектуального, духовного, фізичного, емоційного рівня вихованців шляхом їх участі у різних видах творчої діяльності; формування соціально значущих інтересів молоді, сприяння професійному самовизначенню;

створення умов для одержання вихованцями додаткової освіти, набуття ними умінь і навичок шляхом участі у творчих об'єднаннях за інтересами;

розвиток комунікативних здібностей та становлення соціальної зрілості особистості, формування її національної самосвідомості і громадської активності;

пошук, розвиток та підтримка юних талантів і обдаровань, виховання творчої еліти у різних галузях суспільного життя, стимулювання творчого самовдосконалення дітей та молоді;

створення найбільш сприятливих умов для емоційно-психологічної захищеності та душевного комфорту, які дозволяють не тільки розумно провести дозвілля, а й компенсувати потреби вихованців у позитивних емоціях радості, доброзичливості, успіху, особистої соціальної значущості, творчого самоствердження;

виховання естетичних смаків у дітей і молоді, прилучення їх до народної творчості, занять різними видами мистецтва, оволодіння народними ремеслами, участь у культурному житті суспільства; збагачення культурними цінностями скарбниці українського народу;

організація змістовного дозвілля дітей і молоді з урахуванням особистих та колективних інтересів.

4.6. Основні виховні завдання вищих навчальних закладів:

підготовка свідомої національної інтелігенції, оновлення і збагачення інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти, примноження культурного потенціалу, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів;

виховання майбутніх спеціалістів авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної світоглядної, політичної, професійної, інтелектуальної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури;

гармонійний розвиток особистості шляхом поглиблення духовних контактів з оточуючим світом, культурою, мистецтвом, природою;

створення об'єктивних і суб'єктивних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідницької, технічної, культурно-просвітницької, суспільно-громадської, оздоровчо-спортивної, соціально-наукової, правоохоронної та інших);

збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, вузу, розширенні культурно-творчих зв'язків з установами культури, розвиток здібностей студентів шляхом розвитку активної самосвідомості;

становлення чіткої громадянської позиції, принципів соціальної орієнтації та поведінки, прагнення до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності;

пропаганда здорового способу життя, запобігання вживанню студентами алкоголю, наркотиків, викорінення шкідливих звичок.

Основними складовими вихованості загальної і професійної культури випускника вузу мають стати:

— професійна спрямованість і виробнича майстерність;

— широкий кругозір і культурно-інтелектуальна ерудиція;

— національна самосвідомість, демократизм, гуманізм, інтелігентність і моральна бездоганність;

— гармонія раціонального і емоційного, етичного і естетичного;

— дисциплінованість і організованість, заповзятливість та ініціативність у повсякденній діяльності;

— творче натхнення і оптимізм, здатність працювати цілеспрямовано на перспективу і з повною віддачею сил, підхоплювати цінні думки і оперативно втілювати їх у дію, відвертість і готовність до копіткої праці;

— підвищена вимогливість до себе, конкурентоздатність, розвинена потреба в самоудосконаленні, вміння систематично поглиблювати своє духовне багатство, зміцнювати фізичні сили і здоров'я.

5. КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

5.17. Успішне вирішення завдань національного виховання, суттєве покращення всього навчально-виховного процесу, розвиток пізнавальної, трудової активності дітей і молоді безпосередньо пов'язані з удосконаленням підготовки педагогів, їх професійно-педагогічної майстерності, ерудиції і культури.

Педагог, учитель, вихователь — довірена особа суспільства, якій воно ввіряє найдорожче і найцінніше — дітей, свою надію, своє майбутнє. Доля дітей в руках педагога, в його золотому серці, він має бути джерелом радісного пізнавального і морального зростання своїх вихованців. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини. Педагог зобов'язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури. Педагог зобов'язаний прагнути до втілення в собі людського ідеалу. Будь-яка характеристика не може охопити всі напрями діяльності педагога, 250 різновидностей праці якого виявлено на сьогодні.

5.2. Логіка професійної діяльності педагога визначає таку послідовність побудови кваліфікаційної характеристики:

— готовність до навчальної роботи з учнями;

— готовність до виховної роботи з вихованцями та взаємодії з батьками і громадськістю;

— готовність до педагогічного спілкування та професійного самовдосконалення.

5.3. Готовність педагога будь-якого профілю до навчально-виховної діяльності, педагогічного спілкування і са-

мовдосконалення складається з трьох аспектів: фахово-методичного, психолого-педагогічного та світоглядно-культурологічного.

Ми широко розглядаємо лише психологічний аспект, проте фахово-методичний і світоглядно-культурологічний аспекти також тісно пов'язані з вирішенням завдань безперервного національного виховання.

Педагог — це професіонал, здатний до багатоваріативності педагогічної дії, прогнозування можливих результатів, що володіє прийомами аналізу і самоконтролю, вміє педагогічно осмислити нові соціально-економічні умови виховання, наслідки ринкових взаємовідносин, оцінити нові тенденції з позицій педагогічної доцільності, щоб не дати ні політиці, ні ринку підвестися над педагогікою.

Педагогічна праця — своєрідна творча діяльність. Учитель чи викладач — вихователь, який, організовуючи навчально-виховну роботу, зобов'язаний вміти проектувати розвиток особистості, уявляти, яким повинен стати його вихованець як громадянин незалежної України.

Педагог має бути винахідливим у створенні виховуючих і навчальних ситуацій у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями своїх учнів. Необхідність швидко реагувати в екстремальних умовах вимагає гнучкості, розуму, кмітливості, винахідливості, емоційно-вольової рухливості.

Суттєве місце в праці педагога відводиться його мовній діяльності. Виклад матеріалу, доведення, переконання, наказ та інші види навчально-виховного впливу вимагають від учителя мистецького володіння словом, уміння точно, дохідливо, емоційно, образно передавати власні думки. Педагогу-майстру притаманні гнучке аналітичне мислення, вміння довести те чи інше положення, переконати учня, зробити складне поняття зрозумілим, дохідливим.

Зазначені якості необхідні всім: і вихователю, і вчителю, і іншим педагогам, в чий діяльності переважають виховні завдання.

5.4. Психолого-педагогічний аспект готовності педагога до здійснення виховної діяльності передбачає:

високий рівень сформованості національної самосвідомості, знання національної психології та характеру народу, його культурно-історичних традицій, морально-етичної спадщини, історії і сучасного буття;

втілення в собі типових якостей рідного народу, його духовного, культурного і морального багатства; бездоганне володіння українською мовою;

високий рівень професійної підготовки, широкий кругозір і наукову ерудицію, духовне багатство та емоційну культуру вчителя, прагнення до постійного самовдосконалення;

любов до дітей і високу педагогічну культуру в тісному поєднанні з наполегливістю, витримкою, дотримання педагогічного такту;

досконале володіння дидактичними, організаторськими, комунікативними, перцептивними, сугестивними, науково-пізнавальними здібностями;

розвиток власної спостережливості, педагогічної уяви, оптимізму, вміння відчувати та позитивно впливати на емоційний стан учнів;

мистецьке володіння словом, уміння чітко формулювати та точно, дохідливо, образно, емоційно передавати власні думки.

5.4.1. Педагог повинен знати:

сутність і закономірності розвитку особистості, анатомо-фізіологічні, психологічні та вікові особливості вихованців;

діагностику і методи визначення рівнів вихованості дітей;

методи аналізу ефективності педагогічного управління процесом всебічного формування особистості;

теорію і методику національного виховання, специфіку роботи класного керівника, вихователя групи продовженого дня, вихователя школи-інтернату та дитячого будинку, громадських дитячих організацій, виховної роботи у дитя-

чих клубах за інтересами та в позашкільних виховних закладах;

принципи, форми та методи організації виховного впливу на дітей різних вікових груп;

принципи організації різних дитячих об'єднань, учнівських та студентських колективів і керівництва ними.

5.4.2. Педагог повинен уміти:

визначати конкретні завдання виховного впливу, виходячи із загальної мети національного виховання, рівнів вихованості дитячого колективу і умов навколишнього середовища;

реалізовувати принципи національного безперервного виховання народознавчого, людинознавчого і особистісного підходів;

володіти методами і формами педагогічної діагностики та педагогічного прогнозування, рівнями вихованості учнів, колективу і особистості в їхній єдності;

визначати мету виховання у відповідності з рівнем вихованості дітей, будувати виховний процес на основі глибокого і систематичного вивчення учнів, їх інтересів, запитів, можливостей, на принципах добровільності та співробітництва;

регулювати і коригувати міжособистісні стосунки в дитячих та юнацьких колективах, проводячи в них профілактику розмежування, дезінтеграції та конфронтації;

на практиці застосовувати принципи наукової організації праці, володіти методами позитивного впливу на дитину та управління дитячим колективом;

зробити учнівське самоврядування найефективнішим виховним засобом; звертаючись до громадської думки, бути обережним, щоб не викликати відчуженості і замкнутості учня;

формувати гуманні співвідносини з учнями на рівні співробітництва і співтворчості з урахуванням національних традицій, соціального оточення;

об'єднувати виховні зусилля вчителів і вихователів, що працюють у класі;

налагоджувати постійні педагогічні стосунки з батьками вихованців; знаходити розумні методи впливу: нести батькам радість; попереджувати такі заходи впливу з боку батьків, які заважатимуть добрим взаєминам;

вести педагогічну пропаганду, домагаючись єдності виховної діяльності школи, позашкільних установ, сім'ї та громадськості;

організовувати з дітьми, підлітками, молоддю різні види виховної роботи: навчальну, трудову, ігрову, природоохоронну, дозвілля дітей, гуртки художньої самодіяльності, спортивні секції; попереджувати дитячий травматизм, працювати з дітьми, які потребують підвищеної педагогічної уваги;

сприяти самовихованню учнів, саморозвитку їх суспільно цінних якостей і створенню умов для самореалізації дитини як неповторної індивідуальності;

вміло використовувати у виховній роботі духовні надбання рідного народу, усну народну творчість, культурно-історичні національні традиції української етнопедагогіки; аналізувати; узагальнювати і використовувати передовий педагогічний досвід; систематично підвищувати свою професійну кваліфікацію. Застосовувати раціональні прийоми пошуку, відбору і використання педагогічної інформації.

6. ОСНОВНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

6.1. Сім'я, дитячий садок, школа, позашкільний заклад, ПТУ, вуз можуть успішно виконати виховні функції лише при умові цілеспрямованого і різнобічного вивчення кожної дитини, учня, студента на всіх етапах його життя. Тільки педагог, який добре знає вікову і соціальну психологію, озброєний ефективними методиками вивчення особистості і групи, зможе глибоко проникнути в світ дитини, підлітка, юнака і дівчини, побачити їх своєрідність, зрозуміти

мотиви поведінки, своєчасно її скоригувати. Особливо це важливо в даний час, коли в умовах матеріальної і духовної кризи в нашому суспільстві зростає кількість молоді з більшими чи меншими відхиленнями в особистому розвитку від соціальної норми.

Загальноосвітні школи і профтехучилища необхідно забезпечити психологами, надати їм допомогу силами соціальних працівників, психотерапевтів, медиків, працівників корекційних служб.

6.2. Національне виховання і його принцип культуровідповідності нерозривно пов'язані з мовою, історією, культурою, традиціями, обрядами і звичаями народу. Важливо наповнити навчальний процес українознавчими предметами (українська мова і література, історія України, народознавство, українознавство, краєзнавство тощо), подбати про створення відповідного мікроклімату у навчальних закладах. Та й вивчення інших предметів також має різнобічно відображати національні особливості, вирізнятися етнічним забарвленням. У навчальному і позанавчальному виховному процесі мусять знаходити відображення традиції, звичаї, ремесла, духовна і матеріальна культура народу. Незмінний інтерес викликають у молоді знання (народна медицина, астрономія, агрономія, метеорологія, кулінарія тощо).

Необхідно домогтися, щоб кожен учень, студент володів українською мовою, знав історію і культуру українського народу.

6.3. Основними шляхами реалізації концепції національного виховання є такі:

- якісне оновлення змісту, форм і методів виховання дітей на основі впровадження нових педагогічних технологій, наповнення змісту виховання культурно-історичними надбаннями українського народу.

- розробка теоретико-методологічних аспектів безпервної системи національного виховання;

- розробка та застосування оригінальних педагогічних технологій, нових підходів, виховних систем, форм і методів виховання, які б відповідали потребам розвитку особистості, сприяли б розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей;

- створення на базі кращих освітніх закладів експериментальних центрів для опрацювання виховних інновацій, пропаганда передового досвіду новаторів виховної роботи;

- гуманізація і гуманітаризація виховання дітей і молоді, перебудова і вдосконалення роботи існуючих навчально-виховних закладів, створення виховних закладів нового типу (різних форм власності);

- вивільнення педагогіки виховання від зайвої уніфікації, політизації, тоталітаризації, ідеологізації, авторитаризму; об'єднання зусиль державних і громадських інституцій у вихованні молоді, сприяння діяльності дитячих та юнацьких організацій;

- залучення до виховної роботи в школах, позашкільних установах та професійних закладах висококваліфікованих і талановитих народних умільців, батьків, представників громадськості, національної еліти з науки, культури та мистецтва;

- організація та забезпечення педагогічного всеобучу батьків з метою підвищення ефективності сімейного та родинного виховання;

- створення гнучкої, оперативної і злагодженої системи науково-теоретичної і методичної підготовки і перепідготовки педагогів; постійне оновлення та удосконалення її змісту, форм і методів;

- розвиток різноманітних дитячих і молодіжних об'єднань за інтересами, позашкільних освітньо-виховних закладів;

- розвиток індивідуальних здібностей і талантів у дітей і молоді, забезпечення умов їх самореалізації; пошук, розвиток та підтримка юних талантів і обдаровань, формування національної інтелектуальної еліти суспільства;

створення системи управління безперервним вихованням у районі, області, державі та визначення повноважень цих керівних органів;

організація вивчення культурної спадщини регіонів України: історії, літератури, фольклору, музики, театру, живопису, культурних зв'язків з народами інших країн.

6.4. Активізація виховної роботи в позанавчальний час за місцем проживання; налагодження зв'язків з молодіжними організаціями, відновлення і підтримка молодіжних об'єднань «Пласт», «Джура», різноманітних братств, несправедливо заборонених за їх національний зміст і демократичні форми організації.

6.5. Створення відповідної матеріальної бази (інфраструктури) в першу чергу для роботи з обдарованими дітьми, для організації спортивно-оздоровчої роботи, а також забезпечення виховних закладів необхідним обладнанням, різноманітною літературою тощо.

6.6. Створення широкої мережі психологічної служби, проведення діагностики вихованості дітей та молоді, використання її результатів для корекції поведінки вихованців і удосконалення навчально-виховного процесу.

6.7. Науково-методичне забезпечення процесу національного виховання.

6.8. Широка пропаганда через газети, журнали, радіо, телебачення кращого досвіду виховання дітей і молоді.

У РОЗРОБЦІ КОНЦЕПЦІЇ БРАЛИ УЧАСТЬ:

ЩЕРБАНЬ Петро Миколайович — науковий керівник тимчасового творчого колективу, професор Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, Заслужений вчитель України.

БЕХ Іван Дмитрович — доктор психологічних наук, заступник директора Інституту дефектології АПН України, завідувач лабораторією розвитку довільності поведінки особистості Інституту психології АПН України.

БУЯЛЬСЬКА Тамара Болеславівна — кандидат філософських наук, проректор Вінницького політехнічного інституту.

ГЕРАСИМЕНКО Василь Михайлович — начальник управління виховної роботи Міністерства освіти України.

ДЕМ'ЯНЮК Тамара Дмитрівна — кандидат педагогічних наук, доцент Рівненського педагогічного інституту.

КАПСЬКА Алла Йосипівна — доктор педагогічних наук, професор Українського педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

КИРИЛЕНКО Світлана Володимирівна — завідувача відділом виховної роботи Інституту системних досліджень освіти України.

ЛАДІВІР Світлана Олексіївна — кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту психології АПН України.

МАРТИНЮК Іван Володимирович — кандидат філософських наук, завідувач кафедри теорії і методики виховання Українського інституту підвищення кваліфікації і підготовки керівних кадрів освіти.

НИКІТЧИНА Світлана Олександрівна — кандидат педагогічних наук, старший викладач Волинського державного університету ім. Л. Українки.

СВИРИДЕНКО Світлана Олександрівна — завідувача сектором відділу виховної роботи Інституту системних досліджень освіти України.

СНІСАР Зінаїда Іванівна — методист відділу виховної роботи Інституту системних досліджень освіти України.

ТЕРЕЩЕНКО Юрій Іванович — кандидат філософських наук, доцент Київського педагогічного інституту іноземних мов.